

Col·lecció: Azimut Comarcal
Sèrie Senderisme

L'ALT EMPORDÀ

17 excursions a peu

SERGI LARA

Cossetània EDICIONS

AZS1-ALT EMPORDA .indd 1 21/1/09 15:43:51

Primera edició: febrer del 2009

Edita: Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 - 43800 VALLS
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

© del text i de les fotografies: Sergi Lara
© de l'edició: Cossetània Edicions

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Formes Gràfiques Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-443-7

Dipòsit legal: T-68-2009

AZS1-ALT EMPORDA .indd 2 21/1/09 15:43:51

Índex

INTRODUCCIÓ

Presentació 6
Dades sobre l'Alt Empordà 7
Espais Naturals 7
Alt Empordà, síntesi de Catalunya 11
Consells pràctics i seguretat a la muntanya 12

ELS ITINERARIS

Pirineus Orientals

1. El massís del Mont 14
2. El massís de Bassegoda 20
3. La serra del Bac de Grillera 26
4. El massís de les Salines I (l'àrea del Roc de Frausa) 32
5. El massís de les Salines II (del Pertús a Maçanet de Cabrenys) 38
6. La serra de l'Albera I (l'àrea de Requesens i el puig Neulós) 44
7. La serra de l'Albera II (del coll de Banyuls a Espolla per la reserva de la Maçana) 52
8. La serra de l'Albera III (l'àrea de Sant Quirze de Colera) 58
9. La serra de l'Albera IV (puig de Querroig i cap de Cervera) 64

Cap de Creus i plana empordanesa

10. La costa nord del Cap de Creus (del Port de la Selva a Cadaqués) 70
11. La costa de Roses i el cap de Norfeu 76
12. La serra de Rodes (de Llançà a Roses) 84
13. La muntanya de Verdera I (les valls de Pau i Vilajuïga) 90
14. La muntanya de Verdera II (la Vall de Santa Creu i la Selva de Mar) 96
15. La muntanya de Verdera i els Aiguamolls de l'Empordà (del Port de la Selva a Castelló d'Empúries) 102
16. Els Aiguamolls de l'Empordà 108
17. La costa del Montgrí (de l'Escala a l'Estartit) 114

AZS1-ALT EMPORDA .indd 3 21/1/09 15:43:51

Introducció

PRESENTACIÓ

L'Alt Empordà és una de les comarques més grans de Catalunya, i representa l'extrem nord-est de la península Ibèrica. L'encaix entre els Pirineus i la Mediterrània ha donat com a territori resultant un arc d'espais naturals excepcional. Històricament, però, l'ampla plana empordanesa que ocupa tot el centre de la comarca ha estat un marc molt favorable per a la penetració de civilitzacions o invasors. Actualment, les principals vies de comunicació modernes que connecten Espanya amb la resta d'Europa, ja siguin autopista o ferrocarril, aprofiten aquesta disposició favorable i estratègica per seguir donant al territori de l'Alt Empordà la condició de porta de pas. Qualsevol persona que hi transita emprant les esmentades vies de comunicació, s'adona que aquesta plana envoltada per grans i petites muntanyes amaga alguna mena de secrets. L'obertura del golf de Roses contraposa la salabror mediterrània als vents freds i secs del continent i, sens dubte, la barreja de climes i altituds és el que fa de l'Alt Empordà una comarca privilegiada quant a paisatges i ecosistemes. Podem dir, sense embuts, que ens trobem davant del territori català més important on es pot gaudir de tots els elements de definició del Principat: els boscos eurosiberians i els mediterranis que s'alternen en una orografia complexa, les zones humides amb presència constant d'aus migratòries i alguns dels trams de costa més salvatges de tota la Mediterrània suposen prou elements per confirmar l'alta categoria del territori que ens ocupa.

Aquestes condicions geoclimàtiques no podien propiciar altra cosa que una intensa ocupació humana, la qual es remunta als ancestres més remots i culmina, en l'època moderna, amb la forta empenta del turisme de masses. La dispersió de poblacions és notable, però també és cert que es manté un bon equilibri territorial. La capital, Figueres, enclavada al centre geogràfic, aglutina gran part de la població total i els principals serveis de consum i assistència. A la franja litoral, les viles més vinculades a la Costa Brava, com Llançà, el Port de la Selva, Cadaqués, Roses, Castelló d'Empúries i l'Escala, esdevenen els grans destins turístics al voltant dels quals es mouen les peces del motor econòmic de la comarca. En tot cas, l'activitat agrícola i pesquera és encara molt important, gràcies a una llarga tradició de segles. Com a dada a tenir en compte, destaca el fet que els ports de l'Alt Empordà aporten una quarta part de les captures pesqueres de tot Catalunya. Per contra, els espais més apartats de la costa, amb una extensa coberta forestal i amb assentaments de poca població, ofereixen nombroses raconades solitàries i, en algun cas, força salvatges. Aquests espais d'orografia més accidentada són justament els destins on es desenvolupen la majoria d'itineraris proposats en la present guia. L'extensió de la plana empordanesa, a excepció de l'espai dels Aiguamolls de l'Empordà, la preferim vincular a itineraris de cicloturisme que com a autor ja vaig tractar en d'altres treballs.

AZS1-ALT EMPORDA .indd 6 21/1/09 15:44:15

DADES SOBRE L'ALT EMPORDÀ

Superfície total: 1.350 km² (68 municipis). Comarca núm. 4 de Catalunya. Boscos (45%). Conreus (32%). Desforestat (15%). Urbanitzat (7%). Rius (1%).

Població total: 120.000 habitants (90 hab./km²). Comarca núm. 15 de Catalunya.

Capital: Figueres (20 km², 40.000 habitants). El Teatre-Museu Dalí és el museu núm. 1 de Catalunya en visites; inaugurat el 1974, ocupa el cor del nucli antic.

Municipi més gran i amb menys població: Albanyà (95 km², 140 habitants). Municipi amb major creixement de població en època turística: Roses (50 km², de 15.000 habitants a 200.000 habitants). Port núm. 1 de Catalunya en captures de pesca.

Espais naturals (6): Alta Garrotxa, massís de les Salines, serra de l'Albera, Cap de Creus, Aiguamolls de l'Empordà i massís del Montgrí. Actualment s'està treballant perquè tot aquest conjunt d'espais obtingui la declaració de Reserva de la Biosfera, així com parcialment la de Patrimoni de la Humanitat (inclòs el vessant francès).

Clima: Dades de temperatura (T) en º C i de precipitació (P) en mm.

TF-PF (Figueres, 40 m). Anual: 16º C i 600 mm. Mediterrani amb boires ocasionals.

TRF-PRF (Roc de Frausa, 1.446 m). Anual: 9º C i 1.150 mm. Mediterrani subhumit.

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
TF	7	9	12	15	19	22	26	25	21	16	12	8
TRF	0	2	5	8	12	15	19	18	14	9	5	1
PF	30	40	45	50	50	40	25	40	80	85	60	55
PRF	85	70	95	100	110	105	95	95	115	100	90	90

ESPAIS NATURALS

L'Alta Garrotxa

Aquest és un espai que abraça fins a quatre comarques catalanes: el Vallespir a la Catalunya Nord, el Ripollès a l'oest, la Garrotxa al sud i l'Alt Empordà a l'est. La part que correspon a l'Alt Empordà es concentra en un 95% dintre del municipi d'Albanyà, el més gran en superfície i el que conté menys habitants de la comarca. Això ens dóna la informació de l'alt grau d'aïllament d'aquest Espai d'Interès Natural, el qual mostra molt bé les convulsions geològiques lligades al plegament de la serralada pirinenca. El relleu presenta una marcada accidentalitat, amb valls profundes flanquejades per cingleres i parets de roca calcària. El component càrstic palpita per tota la contrada i mostra formes de gran plasticitat, però la densa vegetació el tapa amb escreix i alhora en dificulta la marxa senderista. Justament el terme "garrotxa" fa referència a una terra aspra,

AZS1-ALT EMPORDA .indd 7 21/1/09 15:44:16

trencada o de mala petja. El terreny pedregós i feréstec seria, doncs, la definició més adequada que podem aplicar respecte al traçat dels itineraris proposats aquí; al massís del Mont (1.124 m, itinerari 1), al massís de Bassegoda (1.373 m, itinerari 2) i a la serra del Bac de Grillera (1.056 m, itinerari 3). L'eix vertebrador d'aquesta zona de l'Alta Garrotxa ve donat per la impressionant capçalera del riu Muga, una falla tectònica que configura un dels racons més salvatges de tots els Pirineus, on descobrim els millors alzinars i rouredes amb exemplars centenaris.

El massís de les Salines

Aquest Espai d'Interès Natural queda més o menys vinculat al que es coneix com la zona Axial dels Pirineus, és a dir, l'eix central que defineix dues grans vessants a banda i banda de la serralada. La barreja de mantells geològics mostra amb un gran vigor els encavalcaments dels dipòsits aixecats a efectes de l'orogènia alpina, responsable directe de la formació d'una serralada encaixada entre dos mars, Cantàbric i Mediterrani, i dues plaques tectòniques, Ibèria i Europa. Ascendint al sostre del massís que encapçala el Roc de Frausa (1.446 m, itinerari 4), apreciem aquesta riquesa de materials on les calcàries, els marbres i els granits apareixen a mode d'afloraments que les riques masses forestals s'encarreguen de decorar. En aquest sentit, la confluència de vessants ha propiciat una fantàstica representació d'arbredes caducifòlies, subalpines i mediterrànies, les quals esdevenen l'hàbitat ideal per a múltiples espècies animals. L'ésser humà també va trobar aquí un important espai d'obtenció de recursos, fet representat en excel·lents exemples de masia catalana tradicional. Des del coll del Pertús fins a la vila de Maçanet de Cabrenys (itinerari 5), el recorregut paisatgístic també ens mostra l'altra cara dels territoris de frontera on acostuma a trobar-se els efectes més tràgics i més meravellosos de la vida humana; des de l'empremta del carboneig fins a l'activitat contrabandista, passant per l'exili de milers de persones durant els anys de les guerres de mitjan del segle XX.

La serra d'Albera

Amb categoria de Parc Natural des de l'any 1986, aquest espai completa el conjunt de contraforts de mitjana muntanya dels Pirineus Orientals fins a l'enfonsament a la Mediterrània, i per aquest fet, pot dir-se que eleva a la màxima expressió tots els valors representats als espais de l'Alt Empordà. Per estructura i paisatge, establim tres sectors diferenciats. El primer, la part occidental, aniria des del coll del Pertús fins a la carena de cims encapçalats pel puig Neulós (1.257 m, itineraris 6 i 7). El segon, la part oriental, aniria des del coll de Banyuls fins al mar (itineraris 8 i 9). El tercer, suposaria tota la línia de la costa anul·lant la frontera franco-espanyola (itinerari 9), des de les platges d'Argelers fins al cap de Cervera (costa Vermella), i d'aquí fins a Llançà (costa de la Balmeta). Avetoses, fagedes, rouredes, vernedes, castanyers, alzinars, suredes i pinedes són algunes de les masses forestals representatives. Dòlmens, menhirs, cabanes, forns, pous de glaç, esglésies romàniques, castells i masos són els elements de patrimoni cultural que s'amaguen al cor de la serra. Per tots aquests

AZS1-ALT EMPORDA .indd 8 21/1/09 15:44:16

Comparativa dels itineraris

Itinerari	Distància	Horari	Desnivell	Nivell
1. El massís del Mont	10 km	3.30 h	800 m	***
2. El massís de Bassegoda	14 km	4.30 h	900 m	****
3. La serra del Bac de Grillera	9 km	3 h	450 m	**
4. El massís de les Salines I	9 km	3 h	550 m	**
5. El massís de les Salines II	25 km	7 h	900 m	****
6. La serra de l'Albera I	35 km	10.30 h	1.400 m	*****
7. La serra de l'Albera II	25 km	7 h	1.150 m	****
8. La serra de l'Albera III	24 km	7 h	950 m	****
9. La serra de l'Albera IV	15 km	4.45 h	800 m	***
10. La costa nord del Cap de Creus	24 km	7 h	650 m	***
11. La costa de Roses i el cap de Norfeu	28 km	7.45 h	1.050 m	****
12. La serra de Rodes	18 km	5.30 h	800 m	***
13. La muntanya de Verdera I	13 km	4 h	450 m	**
14. La muntanya de Verdera II	13 km	4 h	550 m	**
15. La munt. de Verdera i els Aiguamolls	24 km	6.45 h	700 m	***
16. Els Aiguamolls de l'Empordà	20 km	6 h	50 m	**
17. La costa del Montgrí	17 km	5 h	450 m	**

AZS1-ALT EMPORDA .indd 9 21/1/09 15:44:18

valors, l'Albera representa una síntesi perfecta del que són els Pirineus, la història natural i humana d'un territori incomparable que concentra una enorme biodiversitat. I encara que l'hàbitat ha estat ocupat i transformat per l'ésser humà, també trobem nombroses espècies animals. A mode d'emblema, cal destacar la tortuga mediterrània, afavorida gràcies als programes de reintroducció, així com l'anomenada vaca fagina o vaca de l'Albera, que pren com a aliment el fruit del faig.

El Cap de Creus

Aquest espai concentra un dels trams de costa més salvatges i impressionats de tota Europa, el qual es mostra com tot un llibre obert de geologia al més alt nivell mundial. Junt amb la muntanya de Montserrat i la zona volcànica de la Garrotxa, conformen els tres grans espais geològics de Catalunya. El fet de ser l'extrem més oriental de la península Ibèrica té molt a veure amb aquesta realitat, i constitueix l'últim contrafort pirinenc que s'endinsa a la Mediterrània 10 km en línia recta. Aquesta brutal convulsió no podia donar com a resultat final altra cosa que una costa retalladíssima, recoberta per les roques plutòniques més antigues de la Terra, modelades fantasiosament pels agents erosius (itinerari 10). La successió de cales, badies i puntes flanquejades per penya-segats és desbordant, però aquest immens esquelet també concentra un conjunt de terres interiors excepcional, on l'empremta humana ha estat molt destacable. Però si una zona pot competir amb el perímetre costaner, aquesta és la que trobem al voltant de la muntanya de Verdera i la serra de Rodes (670 m), on els camins habilitats durant segles per accedir al llegendari monestir de Sant Pere de Rodes (itineraris 12, 14 i 15), també ens permeten descobrir el millor llegat cultural de l'Edat del Bronze (itinerari 13). La volta al municipi de Roses resumeix tot el conjunt (itinerari 11), Parc Natural maritimoterrestre des de l'any 1998.

Els Aiguamolls de l'Empordà i la costa del Montgrí

La vasta extensió que formen el golf de Roses i la plana de sedimentació empordanesa, on desemboquen els rius Muga i Fluvià, han estat clau per a l'existència del segon conjunt de zones humides de Catalunya dintre del context dels populars Aiguamolls de l'Empordà (itineraris 15 i 16). Aquí no sols confirmem un alt valor ecològic per ser destí de bona part de les aus migratòries com a escala entre els continents africà i europeu, sinó per representar com a cap altre espai la lluita contra l'especulació urbanística. Durant els anys seixanta i primera meitat dels anys setanta del segle XX, la construcció de complexos residencials culminà amb la creació de la gegantina urbanització de canals d'Empuriabrava, justament aprofitant les condicions d'aquest terreny d'inundació tan fràgil. Amb la fi del règim franquista, a final de l'any 1975, s'iniciaven les grans mobilitzacions ciutadanes que no van tenir fi fins a la declaració de Parc Natural l'any 1983. En qualsevol cas, la qüestió històrica de més entitat que cal apuntar a banda i banda d'aquest importantíssim espai d'aiguamolls i dunes, és la localització dels dos principals punts d'entrada de les civilitzacions de l'Antiguitat a la península Ibèrica; al nord la vila de

AZS1-ALT EMPORDA .indd 10 21/1/09 15:44:18

Roses i al sud l'assentament d'Empúries, ambdós fundats pels grecs com a colònies on s'establí durant segles un intens intercanvi comercial que va permetre el desenvolupament cultural dels pobles ibers nadius. Una mica més al sud, la costa que conforma el massís del Montgrí (310 m, itinerari 17) s'erigeix en un colossal espai de tancament de la comarca, així com la perfecta fusió entre mar i muntanya que els antics grecs sempre van contemplar com a una terra mítica.

ALT EMPORDÀ, SÍNTESI DE CATALUNYA

La realització d'una hipotètica travessa a peu per creuar tot aquest territori, no tan sols expressaria l'adopció d'una particular filosofia viatgera, sinó també la profunda recerca cap a les arrels del nostre patrimoni natural i humà més valuós. Aquest patrimoni, intercomunicat gràcies a una impressionant xarxa de camins i senders per on han transitat els homes amb els seus ramats i mercaderies en el decurs de segles, esdevé una clara confrontació envers la innegable pressió de la xarxa de vies de comunicació modernes que, paradoxalment, són el reflex del desenvolupament econòmic del país.

Si ens centrem en la nostra travessa, un factor decisiu que permet aquesta descoberta són els senders marcats de petit i gran recorregut excursionista, els quals representen un important referent quant a l'elaboració d'aquesta guia, si bé encara queda molta feina per fer per tal d'arribar als nivells d'altres països més avançats. La manca d'un manteniment continu dels camins, la manca de rehabilitació dels indicadors d'itineraris o la correcta senyalització dels senders, són els trets més destacats que exemplifiquen aquesta realitat a l'Alt Empordà. La comarca és extensa i complexa, però això no justifica que no es pugui plantejar un bon treball per consolidar la xarxa de senders, el projecte més sostenible i el reclam turístic que ben segur han de ser les eines de promoció de qualsevol territori de cara al seu futur. Figures com el mestre Mossèn Cinto Verdaguer ja van cantar més d'un segle enrere des de les talaies empordaneses, la categoria d'un territori entre el mite i la llegenda per ser descobert pas a pas. La recerca més meticulosa comporta gairebé tota una vida.

> *Antigament tot nostre Pirineu estava poblat: seguíu ses conques y afraus desde'l Cap de Creus a la Malehida y per tot veurèu enderrochs de masos y en molts endrets ruines de pobles y vilatges. Allà entre'ls abets aprop dels pastos de l'herch y entre'ls penyalars de granit, sota la caverna de l'os, nasqueren y's criaren los hèroes de la reconquesta. Mes, passà'l torb dels moros, vingué'l bon temps, y com les aygües de la fosa de la neu després de l'hivern, la gent començà a baxar a riuades cap al plà. Donchs, la torrentada de gent encara corre, y ara més que may, dels boschs cap al poble y del poble cap a les ciutats, enlluhernats com les aloses per los mirallets d'una cultura més refinada en que no es pas or tot lo que llu.*
>
> Jacint Verdaguer (1845-1902)

AZS1-ALT EMPORDA .indd 11 21/1/09 15:44:18